

กฎหมายไทยกับการสนับสนุนกระบวนการเปลี่ยนผ่านเด็กพิการ Thai Laws and the Support for the Transition Process of Children with Disabilities

พิเชษฐ์ ศรีอนันต์^{1*}, มลิวัลย์ ธรรมแสง², กรรณวิการ์ หงษ์งาม³, สุภาภรณ์ ตั้งดำเนินสวัสดิ์⁴

^{1,2,3,4}มหาวิทยาลัยสวนดุสิต

Pichet Sri-anan¹, Maliwan Thammasaeng², Kanwipa Hongngam³, Supaporn Tangdamnongsawat⁴

^{1,2,3,4}Suan Dusit University, Thailand

✉: pichet1820@gmail.com

(Author Corresponding Email)

Received: December 5, 2025; Revised: January 28, 2026; Accepted: February 10, 2026

© The Author(s) 2024

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพัฒนาการของกฎหมายและนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการสนับสนุนกระบวนการเปลี่ยนผ่าน (Transition Process) สำหรับเด็กพิการในประเทศไทย และวิเคราะห์เปรียบเทียบกับแนวปฏิบัติในต่างประเทศ ผลการศึกษาพบว่า ประเทศไทยมีกฎหมายสำคัญที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 พระราชบัญญัติการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการ พ.ศ. 2551 และพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550 ซึ่งวางรากฐานสำคัญในการสนับสนุนสิทธิทางการศึกษาและการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนพิการ แต่ยังคงขาดกฎหมายเฉพาะที่กำหนดกระบวนการเปลี่ยนผ่านอย่างชัดเจน เมื่อเปรียบเทียบกับสหรัฐอเมริกา สหราชอาณาจักร และญี่ปุ่น พบความแตกต่างสำคัญใน 5 ด้าน ได้แก่ ด้านนโยบายและกฎหมาย การเริ่มต้นกระบวนการ การมีส่วนร่วม การบูรณาการความร่วมมือ และการติดตามประเมินผล บทความนี้นำเสนอข้อเสนอแนะสำหรับการพัฒนากฎหมายและกระบวนการเปลี่ยนผ่าน ได้แก่ การพัฒนากฎหมายเฉพาะด้านการเปลี่ยนผ่าน การเริ่มกระบวนการตั้งแต่เริ่มเข้ารับการศึกษา การใช้แนวทางที่เน้นบุคคลเป็นศูนย์กลาง การบูรณาการความร่วมมือระหว่างหน่วยงาน และการพัฒนาระบบการติดตามประเมินผล เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตและโอกาสของเด็กพิการในประเทศไทย

คำสำคัญ : การเปลี่ยนผ่าน / เด็กพิการ / กฎหมายไทย / สิทธิทางการศึกษา / การศึกษาพิเศษ

Abstract

This article examines the development of laws and policies related to the transition process for children with disabilities in Thailand, from past to present, and compares these with international practices. The study finds that Thailand has several relevant laws, including the Constitution of the Kingdom of Thailand B.E. 2560 (2017), the National Education Act B.E. 2542 (1999), the Education for Persons with Disabilities Act B.E. 2551 (2008), and the Empowerment of Persons with Disabilities Act B.E. 2550 (2007), which have established important foundations for supporting educational rights and improving the quality of life for

people with disabilities. However, Thailand still lacks specific legislation that clearly defines the transition process for children with disabilities. Compared with the United States, the United Kingdom, and Japan, significant differences were found in five areas: policies and legislation, process initiation, participation, collaboration integration, and monitoring and evaluation. This article proposes recommendations for developing laws and transition processes in Thailand, including developing specific transition legislation, initiating the transition process from the beginning of education, utilizing person-centered approaches, integrating collaboration between agencies, and developing monitoring and evaluation systems to enhance the quality of life and opportunities for children with disabilities in Thailand.

Keywords: Transition / Children with Disabilities / Thai Laws / Educational Rights / Special Education

1. บทนำ

การเปลี่ยนผ่าน (Transition) เป็นกระบวนการสำคัญในช่วงชีวิตของทุกคน โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับเด็กพิการที่ต้องเผชิญกับความท้าทายในการก้าวผ่านจากวัยเด็กสู่วัยผู้ใหญ่ การศึกษาไปสู่การทำงาน และการพึ่งพาไปสู่การพึ่งพาตนเอง (Wehman et al.,2022) กระบวนการเปลี่ยนผ่านที่มีประสิทธิภาพไม่เพียงแต่ช่วยให้เด็กพิการสามารถใช้ชีวิตอย่างมีคุณภาพและมีส่วนร่วมในสังคมได้อย่างเต็มศักยภาพ แต่ยังสะท้อนถึงระดับการพัฒนาด้านสิทธิมนุษยชนและความเท่าเทียมของสังคม แม้ว่าประเทศไทยจะมีกฎหมายและนโยบายที่ส่งเสริมสิทธิของคนพิการหลายฉบับ เช่น พระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550 และพระราชบัญญัติการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการ พ.ศ. 2551 ถือเป็นกฎหมายสำคัญที่วางรากฐานการพัฒนาคุณภาพชีวิตและการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการในประเทศไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเด็นเกี่ยวกับกระบวนการเปลี่ยนผ่านเด็กพิการจากระบบการศึกษาสู่การดำรงชีวิตอิสระ

แต่ในบริบทที่ผ่านมาการเปลี่ยนผ่านอย่างมีประสิทธิภาพยังคงเป็นความท้าทายสำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการศึกษาและการประกอบอาชีพ จากข้อมูลสถิติแสดงให้เห็นว่าในปี พ.ศ.2568 อัตราการจ้างงานของคนพิการยังอยู่ในระดับต่ำ มีคนพิการเพียงร้อยละ 24.98 ที่ประกอบอาชีพ และอัตราการศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้นของเด็กพิการยังมีจำนวนน้อย มีเพียงร้อยละ 18.05 ที่ได้รับการศึกษาต่อจากระดับประถมศึกษาสู่มัธยมศึกษา (กรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ,2568) สะท้อนให้เห็นถึงช่องว่างในกระบวนการเปลี่ยนผ่านที่ยังต้องได้รับการพัฒนา เนื่องจากการเปลี่ยนผ่านที่มีประสิทธิภาพนั้นต้องเป็นกระบวนการที่เริ่มต้นตั้งแต่ การวางแผนอย่างเป็นระบบ มีการบูรณาการความร่วมมือจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นครอบครัว สถานศึกษา หน่วยงานด้านสาธารณสุข หน่วยงานด้านแรงงาน และชุมชน โดยมีเป้าหมายสำคัญคือการเตรียมความพร้อมให้เด็กพิการมีทักษะที่จำเป็นในการดำรงชีวิตอย่างอิสระ มีความสามารถในการตัดสินใจด้วยตนเอง และมีโอกาสในการมีส่วนร่วมในสังคมอย่างเต็มที่

จากการศึกษางานวิจัยในต่างประเทศ ได้แสดงให้เห็นว่า การลงทุนในกระบวนการเปลี่ยนผ่านของเด็กพิการนั้นให้ผลตอบแทนทางเศรษฐกิจและสังคมในระยะยาว ทั้งในแง่ของการลดภาระค่าใช้จ่ายด้านสวัสดิการสังคม การเพิ่มผลิตภาพทางเศรษฐกิจ และการสร้างสังคมที่มีความเท่าเทียมและเคารพในความหลากหลาย (Mazzotti & Rowe,2023) แต่อย่างไรก็ตาม การสร้างกระบวนการเปลี่ยนผ่านที่มีประสิทธิภาพนั้นต้องอาศัยการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์จากการมองเด็กพิการในฐานะผู้รับความช่วยเหลือ มาเป็นการมองในฐานะผู้มี

ศักยภาพที่สามารถพัฒนาและเติบโตได้ด้วยการสนับสนุนที่เหมาะสม (จิตประภา ศรีอ่อนและดารณี ศักดิ์ศิริผล, 2566) ซึ่งแนวคิด หลักการ และแนวทางปฏิบัติในการส่งเสริมกระบวนการเปลี่ยนผ่านของเด็กพิการในบริบทของสังคมไทย ยังต้องอาศัยหลักฐานทางวิชาการและกรณีศึกษาที่ประสบความสำเร็จทั้งในและต่างประเทศ เพื่อนำไปสู่การพัฒนานโยบายและแนวทางปฏิบัติที่มีประสิทธิภาพ อันจะเป็นประโยชน์ต่อเด็กพิการ ครอบครัว ผู้ปฏิบัติงานและสังคมโดยรวม เพื่อให้ทุกคนสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างมีศักดิ์ศรีและเท่าเทียม

2.ความสำคัญของกระบวนการเปลี่ยนผ่านกับเด็กพิการ

การจัดการศึกษาสำหรับคนพิการในประเทศไทยที่ผ่านมาได้มีการพัฒนาการมาอย่างต่อเนื่อง จากอดีตที่มุ่งเน้นการสงเคราะห์และการจัดการศึกษาแบบแยกส่วน มาสู่แนวคิดของการจัดการศึกษาแบบเรียนรวมและการให้ความสำคัญกับสิทธิทางการศึกษาที่เท่าเทียม การเปลี่ยนแปลงเชิงกระบวนการทัศนนี้สะท้อนให้เห็นผ่านพัฒนาการของกฎหมายการศึกษาพิเศษในประเทศไทย ในช่วงแรก การจัดการศึกษาพิเศษยังมีลักษณะของการสงเคราะห์มากกว่าการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาศักยภาพ การเปลี่ยนแปลงเชิงนโยบายเริ่มต้นชัดเจนหลังการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ซึ่งได้บัญญัติรับรองสิทธิและความเสมอภาคทางการศึกษาของคนพิการ ตามมาด้วยพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ที่กำหนดให้คนพิการมีสิทธิได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่า 12 ปีโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย ถึงแม้จะมีการรับรองสิทธิทางกฎหมายแล้ว แต่ในทางปฏิบัติ การจัดการศึกษาสำหรับคนพิการยังประสบกับอุปสรรคหลายประการ ทั้งด้านทัศนคติของสังคม ข้อจำกัดด้านงบประมาณ การขาดแคลนบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญ และการขาดการบูรณาการระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ความท้าทายเหล่านี้นำไปสู่การตระหนักถึงความจำเป็นในการมีกฎหมายเฉพาะเพื่อรองรับการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการอย่างเป็นระบบและมีประสิทธิภาพมากขึ้น

พระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550 ได้กำหนดสิทธิและมาตรการสำคัญที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการเปลี่ยนผ่านเด็กพิการ โดยมาตรา 20 กำหนดให้คนพิการมีสิทธิเข้าถึงและใช้ประโยชน์ได้จากสิ่งอำนวยความสะดวก สวัสดิการ และความช่วยเหลือจากรัฐ โดยเฉพาะการฟื้นฟูสมรรถภาพด้านอาชีพ การส่งเสริมการประกอบอาชีพ และการมีงานทำ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในกระบวนการเปลี่ยนผ่านสู่วัยผู้ใหญ่ มาตรา 19 กำหนดให้มีการจัดตั้งศูนย์บริการคนพิการเพื่อประสานงานและจัดบริการที่เอื้อต่อการดำรงชีวิตอิสระของคนพิการ ซึ่งเป็นกลไกสำคัญในการสนับสนุนกระบวนการเปลี่ยนผ่านในทุกช่วงวัย และมาตรา 33 และ 35 กำหนดให้นายจ้างหรือเจ้าของสถานประกอบการต้องรับคนพิการเข้าทำงาน หรือนำส่งเงินเข้ากองทุนส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ ซึ่งเป็นมาตรการที่ช่วยสนับสนุนให้เด็กพิการมีโอกาสในการประกอบอาชีพหลังจากสำเร็จการศึกษา

พระราชบัญญัติการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการ พ.ศ. 2551 ประกาศใช้ในราชกิจจานุเบกษาเมื่อวันที่ 5 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2551 ถือเป็นกฎหมายเฉพาะฉบับแรกที่มีมุ่งเน้นการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการโดยตรง และเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญของการจัดการศึกษาพิเศษในประเทศไทย โดยมาตรา 8 กำหนดให้สถานศึกษาจัดทำแผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคล (Individualized Education Program: IEP) โดยให้สอดคล้องกับความ

ต้องการจำเป็นพิเศษของแต่ละบุคคล ซึ่งในแผนดังกล่าวควรมีการกำหนดแผนการเปลี่ยนผ่าน (Transition Plan) ที่ระบุกิจกรรมและบริการสนับสนุนเพื่อเตรียมความพร้อมในการเข้าสู่การศึกษาที่สูงขึ้นหรือการประกอบอาชีพ โดยเฉพาะเมื่อเด็กมีอายุ 14 ปีขึ้นไป และมาตรา 10 ระบุให้มีการจัดเครือข่ายความร่วมมือระหว่างสถานศึกษา ผู้ปกครอง องค์กรด้านคนพิการ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อส่งเสริมให้คนพิการได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพและสามารถเปลี่ยนผ่านสู่สังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

นอกจากนี้ พระราชบัญญัติฉบับนี้ยังมีหลักการสำคัญอื่นๆ ได้แก่ การกำหนดให้คนพิการมีสิทธิได้รับการศึกษาโดยไม่เสียค่าใช้จ่ายตั้งแต่แรกเกิดหรือพบความพิการจนตลอดชีวิต พร้อมทั้งได้รับเทคโนโลยี สิ่งอำนวยความสะดวก สื่อ บริการและความช่วยเหลืออื่นใดทางการศึกษา การจัดตั้งกองทุนส่งเสริมและพัฒนาการศึกษาสำหรับคนพิการ เพื่อเป็นทุนใช้จ่ายเกี่ยวกับการส่งเสริม สนับสนุนการจัดการศึกษา การกำหนดให้มีการจัดตั้งศูนย์การศึกษาพิเศษ เขตการศึกษา เพื่อทำหน้าที่ส่งเสริม สนับสนุนการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการ และการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของครอบครัว ชุมชน และองค์กรที่เกี่ยวข้องในการจัดการศึกษา

กระบวนการเปลี่ยนผ่านเด็กพิการ (Transitions) ถือเป็นกระบวนการสำคัญในการก้าวสู่สังคมปกติของเด็กพิการ จากการศึกษากฎหมายทั้งสองฉบับ พบว่า กระบวนการเปลี่ยนผ่านครอบคลุมประเด็นสำคัญ 3 ด้าน ได้แก่ การเปลี่ยนผ่านในระบบการศึกษาจากระดับหนึ่งไปสู่อีกระดับหนึ่ง โดยมีการจัดทำแผนการเปลี่ยนผ่านเป็นส่วนหนึ่งของแผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคล การเปลี่ยนผ่านจากสถานศึกษาสู่การประกอบอาชีพ มีการสนับสนุนผ่านมาตรการทางกฎหมายด้านการจ้างงานและการฝึกอาชีพ และการเปลี่ยนผ่านสู่การดำรงชีวิตอิสระในชุมชน มีการจัดตั้งศูนย์บริการคนพิการเพื่อสนับสนุนการดำรงชีวิตอิสระ

การบังคับใช้พระราชบัญญัติทั้งสองฉบับก่อให้เกิดผลกระทบเชิงบวกหลายประการ ได้แก่ การเพิ่มขึ้นของอัตราการเข้าถึงการศึกษาของคนพิการ โดยเฉพาะในรูปแบบการเรียนรวม การพัฒนาระบบสนับสนุนการจัดการศึกษาที่ชัดเจนขึ้น ทั้งด้านงบประมาณ บุคลากร และสิ่งอำนวยความสะดวก การพัฒนาองค์ความรู้และนวัตกรรมด้านการศึกษาพิเศษที่สอดคล้องกับบริบทของประเทศไทย และการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและชุมชนในการจัดการศึกษา อย่างไรก็ตาม การบังคับใช้กฎหมายยังคงประสบกับความท้าทายหลายประการ ได้แก่ ข้อจำกัดด้านงบประมาณและทรัพยากร โดยเฉพาะในพื้นที่ห่างไกล การขาดแคลนครูและบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญด้านการศึกษาพิเศษ ความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงการศึกษาที่มีคุณภาพระหว่างพื้นที่ต่างๆ ข้อจำกัดในการบูรณาการความร่วมมือระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และความท้าทายในการปรับเปลี่ยนทัศนคติของสังคมต่อคนพิการ

พัฒนาการของกฎหมายการศึกษาพิเศษในประเทศไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระราชบัญญัติการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการ พ.ศ. 2551 และการแก้ไขเพิ่มเติม สะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงเชิงกระบวนการทัศน์ในการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการ จากแนวคิดเชิงสงเคราะห์สู่การมุ่งเน้นสิทธิ โอกาส และการพัฒนาศักยภาพอย่างเต็มที่ แม้ว่ากฎหมายจะเป็นเครื่องมือสำคัญในการส่งเสริมสิทธิทางการศึกษาของคนพิการ แต่การบรรลุเป้าหมายของการจัดการศึกษาที่มีคุณภาพและเท่าเทียมสำหรับคนพิการยังคงต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วน ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรไม่แสวงหากำไร สถาบันการศึกษา ครอบครัว และชุมชน การพัฒนากฎหมายการศึกษาพิเศษในอนาคตควรให้ความสำคัญกับการปรับปรุงประสิทธิภาพในการ

บังคับใช้กฎหมาย การส่งเสริมการบูรณาการความร่วมมือระหว่างหน่วยงานต่างๆ การพัฒนาระบบการติดตามและประเมินผล รวมถึงการปรับปรุงให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคของการปฏิรูปการศึกษาและการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี เพื่อให้คนพิการทุกคนสามารถเข้าถึงการศึกษาที่มีคุณภาพและเหมาะสมกับความต้องการของตนอย่างแท้จริง ซึ่งจะเป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิตและการมีส่วนร่วมในสังคมของคนพิการอย่างยั่งยืน

3.การจัดกระบวนการเปลี่ยนผ่านสำหรับเด็กพิการ

กระบวนการเปลี่ยนผ่าน (Transition Process) เป็นกระบวนการการวางแผนให้บริการสนับสนุนโดยมุ่งเน้นผลที่จะเกิดขึ้นต่อตัวผู้พิการในระยะยาว เน้นการช่วยเหลือ ออกแบบด้านการจัดการศึกษาแต่ละระดับเพื่อให้มั่นใจว่าผู้เรียน ได้รับความช่วยเหลือ ให้มีพัฒนาการทางวิชาการ และการใช้ชีวิตประจำวันในระหว่างที่มีการเปลี่ยนผ่านจากที่หนึ่งไปสู่อีกที่หนึ่ง เช่น จากโรงเรียนประถมศึกษาไปสู่ระดับมัธยมศึกษา สายสามัญหรือสายอาชีพ ตลอดจนจนถึงสามารถประกอบอาชีพและปรับตัวเข้าสู่ผู้ใหญได้เพื่อให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น (สาวิตรี วงศ์กิติรุ่งเรืองและ ทวี เชื้อสุวรรณทวี, 2565) ดังนั้นกระบวนการเปลี่ยนผ่านสำหรับเด็กพิการถือเป็นกลไกสำคัญในการเตรียมความพร้อมและสนับสนุนให้เด็กพิการสามารถก้าวผ่านจากระบบการศึกษาสู่การดำรงชีวิตในวัยผู้ใหญ่ได้อย่างราบรื่นและมีคุณภาพ กระบวนการเปลี่ยนผ่านครอบคลุมการเปลี่ยนแปลงในหลายมิติ ทั้งการเปลี่ยนผ่านจากการศึกษาระดับหนึ่งไปสู่อีกระดับหนึ่ง การเปลี่ยนผ่านจากการศึกษาสู่การประกอบอาชีพ และการเปลี่ยนผ่านจากการพึ่งพาครอบครัวสู่การดำรงชีวิตอิสระ (Wehman et al., 2022) บทความนี้มุ่งนำเสนอแนวทางการจัดกระบวนการเปลี่ยนผ่านสำหรับเด็กพิการทั้งในต่างประเทศและประเทศไทย รวมถึงการวิเคราะห์เปรียบเทียบเพื่อนำไปสู่การพัฒนาระบบการเปลี่ยนผ่านที่มีประสิทธิภาพสำหรับเด็กพิการในประเทศไทย

4.การจัดกระบวนการเปลี่ยนผ่านเด็กพิการในต่างประเทศ

1.สหรัฐอเมริกา

ในประเทศสหรัฐอเมริกาได้มีพระราชบัญญัติการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการในปี ค.ศ. 1975 Education for all Handicapped Act of 1975 (Public Law 97-142) เป็นการจัดการศึกษาสำหรับเด็กที่มีความบกพร่องทางด้านต่าง ๆ ได้เรียนหนังสือเป็นการศึกษาแบบให้เปล่า สหรัฐอเมริกาถือเป็นประเทศที่มีความก้าวหน้าในการจัดกระบวนการเปลี่ยนผ่านสำหรับเด็กพิการ โดยมีกฎหมายที่รองรับหลายฉบับที่ชัดเจนคือ กฎหมายการศึกษาสำหรับบุคคลพิการ (Individuals with Disabilities Education Act: IDEA) ซึ่งกำหนดให้มีการวางแผนการเปลี่ยนผ่าน (Transition Planning) เป็นส่วนหนึ่งของแผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคล (Individualized Education Program: IEP) สำหรับนักเรียนพิการที่มีอายุ 16 ปีขึ้นไป

การวางแผนการเปลี่ยนผ่านในสหรัฐอเมริกาเน้นการกำหนดเป้าหมายหลังจบการศึกษาที่ชัดเจนและการจัดบริการสนับสนุนที่จำเป็น โดยมีองค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ การประเมินความต้องการจำเป็นเฉพาะ

บุคคล การสร้างทักษะทางวิชาการและทักษะชีวิต การฝึกทักษะอาชีพ การเตรียมความพร้อมสำหรับการศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา และการสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างสถานศึกษา ครอบครัว หน่วยงานด้านอาชีพ และหน่วยงานที่ให้บริการสำหรับผู้ใหญ่ (Mazzotti & Rowe, 2023) นอกจากนี้ ยังมีการพัฒนาโมเดลการเปลี่ยนผ่านที่มีประสิทธิภาพ เช่น โมเดลการเปลี่ยนผ่านโดยเน้นการมีงานทำ (Employment-Focused Transition Model) ซึ่งให้ความสำคัญกับการสร้างประสบการณ์การทำงานจริงในชุมชนตั้งแต่ระดับมัธยมศึกษา และโมเดลการเปลี่ยนผ่านโดยเน้นการศึกษาต่อ (Postsecondary Education Transition Model) ซึ่งเน้นการเตรียมความพร้อมสำหรับการศึกษาระดับอุดมศึกษา

2.สหราชอาณาจักร

ในสหราชอาณาจักร การจัดกระบวนการเปลี่ยนผ่านสำหรับเด็กพิการได้รับการรองรับภายใต้กฎหมาย Children and Families Act 2014 ซึ่งกำหนดให้มีการจัดทำแผนการศึกษา สุขภาพ และการดูแลทางสังคม (Education, Health and Care Plan: EHCP) สำหรับเด็กและเยาวชนที่มีความต้องการพิเศษ โดยต้องมีการระบุผลลัพธ์ระยะยาวและการวางแผนการเปลี่ยนผ่านสู่วัยผู้ใหญ่ ลักษณะเด่นของการจัดกระบวนการเปลี่ยนผ่านในสหราชอาณาจักร คือ การใช้แนวทางที่เน้นบุคคลเป็นศูนย์กลาง (Person-Centered Approach) และการบูรณาการความร่วมมือระหว่างหน่วยงานต่างๆ ทั้งด้านการศึกษา สุขภาพ และบริการทางสังคม โดยมีการจัดประชุมวางแผนการเปลี่ยนผ่าน (Transition Planning Meeting) ที่มีเด็กและครอบครัวเป็นศูนย์กลาง และการจัดตั้งผู้ประสานงานการเปลี่ยนผ่าน (Transition Coordinator) เพื่อทำหน้าที่ประสานงานระหว่างหน่วยงานต่างๆ (Collins et al., 2021)

3.ญี่ปุ่น

ประเทศญี่ปุ่นมีระบบการเปลี่ยนผ่านสำหรับเด็กพิการที่เน้นการเตรียมความพร้อมด้านอาชีพและการมีส่วนร่วมในสังคม ภายใต้กฎหมาย Act on the Elimination of Discrimination against Persons with Disabilities ปี 2013 (Japanese Law Translation, 2013) และ Act on Employment Promotion of Persons with Disabilities ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมหลายครั้งตั้งแต่ปี 1960 กฎหมายเหล่านี้กำหนดให้มีการจัดระบบสนับสนุนการเปลี่ยนผ่านจากการศึกษาสู่การทำงานอย่างเป็นระบบ ลักษณะเด่นของการจัดกระบวนการเปลี่ยนผ่านในญี่ปุ่น คือการให้ความสำคัญกับความร่วมมือระหว่างสถานศึกษาและสถานประกอบการ โดยมีโปรแกรมการฝึกงานในสถานประกอบการจริงสำหรับนักเรียนพิการในระดับมัธยมศึกษา การจัดตั้งศูนย์สนับสนุนการจ้างงานคนพิการที่ให้บริการแนะแนวอาชีพ การฝึกอบรมทักษะอาชีพ และการจัดหางาน รวมถึงการติดตามผลหลังการจ้างงาน

กระบวนการเปลี่ยนผ่านสำหรับเด็กพิการในประเทศญี่ปุ่นเป็นระบบที่ได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง โดยมุ่งเน้นการส่งเสริมความเป็นอิสระและการมีส่วนร่วมในสังคมของบุคคลพิการตั้งแต่วัยเด็กจนถึงการเข้าสู่ตลาดแรงงาน ประเทศญี่ปุ่นได้ลงนามในอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการในเดือนกันยายน ปี 2007 และให้สัตยาบันในเดือนมกราคม ปี 2014 ซึ่งนำไปสู่การปฏิรูปนโยบายและกฎหมายเกี่ยวกับการศึกษาและการจ้างงานบุคคลพิการอย่างมีนัยสำคัญ โดยตั้งแต่ปี 2006 กระทรวงศึกษาธิการ กีฬา วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศญี่ปุ่นได้ปฏิรูประบบการศึกษาพิเศษโดยเปลี่ยนชื่อเป็น Special Support Education เพื่อ

ส่งเสริมการศึกษาแบบเรียนรวม เด็กพิการสามารถรับการศึกษาได้ใน 3 รูปแบบ ได้แก่ โรงเรียนการศึกษาพิเศษ ห้องเรียนพิเศษในโรงเรียนปกติและห้องเรียนปกติที่มีห้องช่วยเหลือ โรงเรียนการศึกษาพิเศษจัดหลักสูตรเน้นทักษะอาชีพในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย รวมถึงการฝึกงานในสถานประกอบการจริง โดยนักเรียนพิการทางสติปัญญาที่มีอัตราการเข้าสู่ตลาดแรงงานประมาณร้อยละ 30-35 หลังสำเร็จการศึกษา (Maebara, Yamaguchi, Ikeda & Takahashi, 2025)

พระราชบัญญัติส่งเสริมการจ้างงานคนพิการของญี่ปุ่นกำหนดให้หน่วยงานภาครัฐต้องจ้างบุคคลพิการอย่างน้อยร้อยละ 2.5 ของจำนวนประชากร และเพิ่มเป็นร้อยละ 2.7 ในปี 2026 ส่วนภาคเอกชนที่มีพนักงานตั้งแต่ 56 คนขึ้นไปต้องจ้างอย่างน้อยร้อยละ 1.8 โดยนายจ้างที่ไม่บรรลุเป้าหมายจะต้องจ่ายค่าปรับ ส่วนผู้ที่จ้างงานเกินเป้าหมายจะได้รับเงินสนับสนุนผ่านระบบ Levy and Grant System (Disability: IN, 2024) องค์กรหลักที่ให้บริการสนับสนุนคือ Japan Organization for Employment of the Elderly, Persons with Disabilities and Job Seekers (JEED) ซึ่งบริหารศูนย์สนับสนุนการจ้างงานในแต่ละจังหวัดที่ให้บริการประเมินและให้คำปรึกษาด้านอาชีพ การฝึกอาชีพ โปรแกรม Job Coach ที่มีผู้เชี่ยวชาญเข้าไปสนับสนุนในสถานที่ทำงานจริง การติดตามผลหลังการจ้างงาน และบริการสนับสนุนนายจ้างในการบริหารจัดการพนักงานพิการ นอกจากนี้ยังมีโปรแกรม Transition-to-work Support ภายใต้พระราชบัญญัติสนับสนุนความเป็นอิสระของคนพิการที่ให้บริการระยะเวลา 2 ถึง 3 ปี แม้ญี่ปุ่นจะมีระบบสนับสนุนที่ครอบคลุม แต่ยังคงมีความท้าทาย ได้แก่ การส่งเสริมการศึกษาแบบเรียนรวมอย่างแท้จริง การลดการพึ่งพาสถานสงเคราะห์ การจัดการกับตราประทับสังคมที่ติดมาที่คนพิการ และการสนับสนุนนักเรียนที่มีปัญหาทางอารมณ์และพฤติกรรมในการเลือกเส้นทางอาชีพ คณะกรรมการสิทธิคนพิการแห่งสหประชาชาติได้แสดงความกังวลและเสนอแนะให้ประเทศญี่ปุ่นส่งเสริมการศึกษาแบบเรียนรวมและการดำรงชีวิตในชุมชนมากยิ่งขึ้น (Office of the High Commissioner for Human Rights, 2022)

สรุปได้ว่ากระบวนการเปลี่ยนผ่านเด็กพิการในญี่ปุ่นเป็นระบบที่มีโครงสร้างชัดเจนและครอบคลุม จุดแข็งของระบบคือการมีระบบการกำหนดสัดส่วนการจ้างงานที่บังคับใช้อย่างจริงจัง การมีศูนย์สนับสนุนการจ้างงานทั่วประเทศ และความร่วมมือระหว่างหน่วยงานต่างๆ ซึ่งถือเป็นรากฐานสำคัญในการเพิ่มโอกาสทางอาชีพ และส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางสังคมของเยาวชนพิการ

5.การจัดกระบวนการเปลี่ยนผ่านในประเทศไทย

การจัดกระบวนการเปลี่ยนผ่านสำหรับเด็กพิการในประเทศไทยได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง โดยมีกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ พระราชบัญญัติการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการ พ.ศ. 2551 และพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550 (แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2556) ซึ่งได้กำหนดสิทธิทางการศึกษาและการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนพิการไว้ทั้ง 2 ฉบับ

ในด้านนโยบายและแนวปฏิบัติ มีการกำหนดให้มีการจัดทำแผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคล (IEP) สำหรับนักเรียนพิการทุกคน ซึ่งมีการกำหนดเป้าหมายระยะยาวและการวางแผนการเปลี่ยนผ่าน อย่างไรก็ตาม การดำเนินการยังมีข้อจำกัดในทางปฏิบัติ โดยจากการศึกษาของ กรรณวิภา หงษ์งาม (2557) พบว่า การจัดกระบวนการเปลี่ยนผ่านในประเทศไทยยังขาดความชัดเจนและเป็นระบบ การวางแผนการเปลี่ยนผ่านใน

โรงเรียนส่วนใหญ่ยังอยู่ในระยะเริ่มต้นและมักจำกัดอยู่เฉพาะในโรงเรียนเฉพาะความพิการ ในขณะที่โรงเรียนเรียนรวมส่วนใหญ่ยังขาดความรู้ความเข้าใจและทรัพยากรในการจัดกระบวนการเปลี่ยนผ่านที่มีประสิทธิภาพ แต่อย่างไรก็ตามมีตัวอย่างของความพยายามในการพัฒนาระบบการเปลี่ยนผ่านในประเทศไทย เช่น โครงการพัฒนารูปแบบการเปลี่ยนผ่านสำหรับนักเรียนพิการในโรงเรียนการศึกษาพิเศษ ซึ่งดำเนินการโดยสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ และโครงการส่งเสริมการมีงานทำสำหรับคนพิการ ซึ่งเป็นความร่วมมือระหว่างกระทรวงศึกษาธิการและกระทรวงแรงงาน นอกจากนี้ ยังมีองค์กรภาคเอกชนและองค์กรไม่แสวงหากำไรที่มีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนการเปลี่ยนผ่านสำหรับเด็กพิการ เช่น มูลนิธิพระมหาไถ่เพื่อการพัฒนาคนพิการ และศูนย์เตรียมความพร้อมเพื่อการทำงานสำหรับคนพิการ

6.การดำเนินงานเกี่ยวกับการเปลี่ยนผ่านในสถานศึกษา

แผนพัฒนาการศึกษาของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) ได้เริ่มนำแนวคิด "การเปลี่ยนผ่าน" มาบูรณาการในแผนการศึกษาเฉพาะบุคคล (IEP) อย่างชัดเจนมากขึ้น โดยมุ่งเน้นการเตรียมผู้เรียนเข้าสู่การดำรงชีวิตและอาชีพตามศักยภาพและความสนใจ นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2550 เป็นต้นมา สำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ กำหนดให้โรงเรียนที่จัดการศึกษาพิเศษในประเทศไทยได้เริ่มมีการออกแบบแผนการเปลี่ยนผ่าน (Transition Plan) ให้เป็นส่วนหนึ่งของแผนการศึกษาเฉพาะบุคคล (IEP) อย่างเป็นรูปธรรมมากขึ้น โดยเฉพาะในโรงเรียนเฉพาะความพิการและโรงเรียนเรียนรวม ซึ่งแผนการเปลี่ยนผ่านนี้มักครอบคลุมประเด็นสำคัญต่างๆ เช่น การเตรียมทักษะชีวิตประจำวัน ประกอบด้วย การดูแลสุขอนามัยส่วนบุคคล การเดินทาง การจัดการเงิน และการทำงานบ้าน เพื่อให้เด็กสามารถพึ่งพาตนเองได้มากที่สุดเมื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่ (สำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ, 2561)

กระบวนการเปลี่ยนผ่านให้แก่บุคคลพิการจึงควรดำเนินการในทุกช่วงวัยและทุกระดับชั้นการศึกษา เพื่อให้บุคคลเหล่านี้ได้รับบริการที่เหมาะสมและพัฒนาตามธรรมชาติเต็มตาม ศักยภาพของแต่ละคนให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ส่งผลต่อการพัฒนาประเทศสู่ความมั่นคง มั่งคั่งและยั่งยืนได้

7.การเปรียบเทียบและข้อเสนอแนะสำหรับประเทศไทย

เมื่อเปรียบเทียบการจัดกระบวนการเปลี่ยนผ่านสำหรับเด็กพิการระหว่างประเทศไทยและต่างประเทศ พบว่ามีความแตกต่างในหลายประเด็น รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบกระบวนการเปลี่ยนผ่านในต่างประเทศกับประเทศไทย

ประเด็น	ต่างประเทศ	ประเทศไทย	ข้อเสนอแนะสำหรับประเทศไทย
1. ด้านนโยบายและกฎหมาย	มีกฎหมายที่ระบุชัดเจนเกี่ยวกับการวางแผนการเปลี่ยนผ่าน โดยเฉพาะในสหรัฐอเมริกาและสหราชอาณาจักร	ขาดกฎหมายเฉพาะด้านการเปลี่ยนผ่าน	พัฒนานโยบายและกฎหมายเฉพาะด้านการเปลี่ยนผ่านสำหรับเด็กพิการ โดยกำหนดให้มีการวางแผนการเปลี่ยนผ่านเป็นส่วนหนึ่งของแผนการจัดการศึกษา

	อาณาจักร		เฉพาะบุคคล (IEP) อย่างชัดเจน
2. ด้านการวางแผน	มีการวางแผนการเปลี่ยนผ่านตั้งแต่แรกเริ่มเมื่อเด็กพิการเข้ารับการศึกษา และมีการวางแผนในระยะยาว	มักเริ่มต้นกระบวนการเปลี่ยนผ่านผ่านในระยะเวลาใกล้เคียงกับการศึกษา	เริ่มต้นกระบวนการเปลี่ยนผ่านตั้งแต่เริ่มเข้ารับการศึกษาในแผนการศึกษาเฉพาะบุคคลและแผนการเปลี่ยนผ่าน เพื่อให้มีเวลาเพียงพอในการพัฒนาทักษะที่จำเป็นและการวางแผนอนาคต

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ประเด็น	ต่างประเทศ	ประเทศไทย	ข้อเสนอแนะสำหรับประเทศไทย
3. ด้านการมีส่วนร่วม	เน้นการมีส่วนร่วมของเด็กพิการและครอบครัวในการวางแผนการเปลี่ยนผ่าน	มีข้อจำกัดในการส่งเสริมการมีส่วนร่วม	ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของเด็กพิการและครอบครัวในการวางแผนการเปลี่ยนผ่าน โดยใช้แนวทางที่เน้นบุคคลเป็นศูนย์กลาง (Person-Centered Approach)
4. ด้านการบูรณาการความร่วมมือ	มีระบบการบูรณาการความร่วมมือระหว่างหน่วยงานต่างๆ ที่ชัดเจน	ขาดการบูรณาการระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง	สร้างระบบการบูรณาการความร่วมมือระหว่างหน่วยงานต่างๆ ทั้งด้านการศึกษา สุขภาพ แรงงาน และสวัสดิการสังคม โดยอาจมีการจัดตั้งคณะกรรมการหรือหน่วยงานเฉพาะที่รับผิดชอบด้านการเปลี่ยนผ่าน
5. ด้านการติดตามและประเมินผล	มีระบบการติดตามและประเมินผลการเปลี่ยนผ่านที่เป็นระบบ	ขาดระบบการติดตามและประเมินผลที่มีประสิทธิภาพ	พัฒนาระบบการติดตามและประเมินผล การเปลี่ยนผ่าน เพื่อให้ทราบถึงประสิทธิภาพของกระบวนการและนำไปสู่การปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง

จากตารางที่ 1 เมื่อเปรียบเทียบการจัดกระบวนการเปลี่ยนผ่านสำหรับเด็กพิการระหว่างประเทศไทยและต่างประเทศ พบว่ามีความแตกต่างในหลายประเด็น ดังนี้

1. ด้านนโยบายและกฎหมาย ในต่างประเทศ โดยเฉพาะสหรัฐอเมริกาและสหราชอาณาจักร มีกฎหมายที่ระบุชัดเจนเกี่ยวกับการวางแผนการเปลี่ยนผ่าน ในขณะที่ประเทศไทยยังขาดกฎหมายเฉพาะด้านการเปลี่ยนผ่าน

2. ด้านการวางแผน ในต่างประเทศมีการวางแผนกระบวนการเปลี่ยนผ่านตั้งแต่แรกเริ่มเมื่อเด็กพิการเข้ารับการศึกษาและมีการวางแผนระยะยาว ในขณะที่ประเทศไทยมักเริ่มต้นกระบวนการเปลี่ยนผ่านในระยะใกล้เคียงกับการศึกษา

3.ด้านการมีส่วนร่วม ในหลาย ๆ ประเทศเน้นการมีส่วนร่วมของเด็กพิการและครอบครัวในการวางแผนการเปลี่ยนผ่าน ในขณะที่ประเทศไทยยังมีข้อจำกัดในการส่งเสริมการมีส่วนร่วม

4.ด้านการบูรณาการความร่วมมือ ในต่างประเทศมีระบบการบูรณาการความร่วมมือระหว่างหน่วยงานต่างๆ ที่ชัดเจน ในขณะที่ประเทศไทยยังขาดการบูรณาการระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

5.ด้านการติดตามและประเมินผล ในต่างประเทศมีระบบการติดตามและประเมินผลการเปลี่ยนผ่านที่เป็นระบบ ในขณะที่ประเทศไทยยังขาดระบบการติดตามและประเมินผลที่มีประสิทธิภาพ

8.การพัฒนากระบวนการเปลี่ยนผ่านสำหรับประเทศไทยจากกรณีศึกษาในต่างประเทศ

1.การพัฒนานโยบายและกฎหมายเฉพาะด้านการเปลี่ยนผ่านสำหรับเด็กพิการ โดยกำหนดให้มีการวางแผนการเปลี่ยนผ่านเป็นส่วนหนึ่งของแผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคล (IEP) อย่างชัดเจน

2.การเริ่มต้นกระบวนการเปลี่ยนผ่านตั้งแต่เริ่มเข้ารับการศึกษาในแผนการศึกษาเฉพาะบุคคลและแผนการเปลี่ยนผ่าน เพื่อให้มีเวลาเพียงพอในการพัฒนาทักษะที่จำเป็นและการวางแผนอนาคต

3.การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของเด็กพิการและครอบครัวในการวางแผนการเปลี่ยนผ่าน โดยใช้แนวทางที่เน้นบุคคลเป็นศูนย์กลาง (Person-Centered Approach)

4.การสร้างระบบการบูรณาการความร่วมมือระหว่างหน่วยงานต่างๆ ทั้งด้านการศึกษา สุขภาพ แรงงาน และสวัสดิการสังคม โดยอาจมีการจัดตั้งคณะกรรมการหรือหน่วยงานเฉพาะที่รับผิดชอบด้านการเปลี่ยนผ่าน

5.การพัฒนากระบวนการติดตามและประเมินผลการเปลี่ยนผ่าน เพื่อให้ทราบถึงประสิทธิภาพของกระบวนการและนำไปสู่การปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง

9.บทสรุป

กระบวนการเปลี่ยนผ่านสำหรับเด็กพิการเป็นกลไกสำคัญในการสนับสนุนให้เด็กพิการสามารถก้าวผ่านจากวัยเด็กสู่วัยผู้ใหญ่ จากการศึกษาสู่การประกอบอาชีพ และจากการพึ่งพาครอบครัวสู่การดำรงชีวิตอิสระได้อย่างมีคุณภาพ ในประเทศไทย มีกฎหมายหลายฉบับที่มีบทบัญญัติเกี่ยวข้องและส่งผลกระทบต่อกระบวนการเปลี่ยนผ่านสำหรับเด็กพิการ ทั้งทางตรงและทางอ้อม รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ได้รับรองความเสมอภาคของบุคคลและการไม่เลือกปฏิบัติต่อคนพิการไว้ในมาตรา 27 และมาตรา 71 ได้กำหนดให้รัฐพึงช่วยเหลือคนพิการให้สามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีคุณภาพ ซึ่งเป็นฐานสำคัญในการพัฒนากฎหมายที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการเปลี่ยนผ่านของเด็กพิการ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 โดยเฉพาะในมาตรา 10 ได้กำหนดให้มีการจัดการศึกษาสำหรับบุคคลซึ่งมีความบกพร่องทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์ สังคม การสื่อสารและการเรียนรู้ หรือมีร่างกายพิการ โดยให้จัดตั้งแต่แรกเกิดหรือพบความพิการและให้บุคคลดังกล่าวมีสิทธิได้รับสิ่งอำนวยความสะดวก สื่อ บริการ และความช่วยเหลืออื่นใดทางการศึกษา นอกจากนี้ ในมาตรา 22 และ 24 ยังได้เน้นย้ำถึงการจัดการศึกษาที่ยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และต้องจัดกระบวนการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับความสนใจและความ

ถนัดของผู้เรียน ซึ่งเป็นหลักการพื้นฐานที่สนับสนุนการจัดกระบวนการเปลี่ยนผ่านที่มีประสิทธิภาพ โดยพระราชบัญญัติการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการ พ.ศ. 2551 ถือเป็นกฎหมายสำคัญที่มีผลโดยตรงต่อการจัดการศึกษาและกระบวนการเปลี่ยนผ่านสำหรับเด็กพิการ โดยมาตรา 5 ได้กำหนดสิทธิทางการศึกษาของคนพิการในการได้รับการศึกษาโดยไม่เสียค่าใช้จ่ายตั้งแต่แรกเกิดหรือพบความพิการจนตลอดชีวิต มาตรา 8 กำหนดให้สถานศึกษาจัดทำแผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคล (IEP) โดยให้สอดคล้องกับความต้องการจำเป็นพิเศษของคนพิการ ซึ่งกฎหมายนี้ให้ความสำคัญกับการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับความต้องการจำเป็นของเด็กพิการแต่ละคน ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของกระบวนการเปลี่ยนผ่าน และพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550 ได้กำหนดสิทธิของคนพิการในด้านต่างๆ ทั้งการศึกษา การประกอบอาชีพ และสิทธิประโยชน์อื่นๆ รวมทั้งกำหนดให้มีการจัดตั้งกองทุนส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ โดยเฉพาะในมาตรา 20 ที่กำหนดให้คนพิการมีสิทธิเข้าถึงและใช้ประโยชน์จากสิ่งอำนวยความสะดวกอันเป็นสาธารณะ รวมถึงมาตรา 33 และ 35 ที่กำหนดมาตรการส่งเสริมการจ้างงานคนพิการในหน่วยงานภาครัฐและเอกชน ซึ่งเป็นกลไกสำคัญในการสนับสนุนการเปลี่ยนผ่านจากการศึกษาสู่การประกอบอาชีพ นอกจากนี้พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546 แม้จะไม่ได้มุ่งเน้นที่เด็กพิการโดยเฉพาะ แต่ก็มีบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองสวัสดิภาพเด็ก โดยกำหนดให้มีการปฏิบัติต่อเด็กโดยคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของเด็กเป็นสำคัญและไม่ให้มีการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรม ถึงแม้ว่าประเทศไทยจะมีกฎหมายหลายฉบับที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาและการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนพิการ แต่ยังไม่มีความชัดเจนเกี่ยวกับกระบวนการเปลี่ยนผ่านโดยเฉพาะ ซึ่งแตกต่างจากบางประเทศ เช่น สหรัฐอเมริกา ที่มีการกำหนดให้มีการวางแผนการเปลี่ยนผ่านเป็นส่วนหนึ่งของแผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคล (IEP) สำหรับนักเรียนพิการที่มีอายุ 16 ปีขึ้นไป อย่างไรก็ตาม กฎหมายที่มีอยู่ในประเทศไทยได้สร้างกรอบการทำงานพื้นฐานที่สนับสนุนการพัฒนากระบวนการเปลี่ยนผ่านสำหรับเด็กพิการ ความท้าทายสำคัญในการนำกฎหมายที่มีอยู่ไปสู่การปฏิบัติอย่างมีประสิทธิภาพ คือ การบูรณาการการทำงานระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การพัฒนาระบบข้อมูลและการติดตามผล การสร้างความตระหนักและความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการเปลี่ยนผ่าน รวมถึงการจัดสรรทรัพยากรที่เพียงพอสำหรับการดำเนินงาน การพัฒนากฎหมายหรือระเบียบเฉพาะเกี่ยวกับกระบวนการเปลี่ยนผ่านสำหรับเด็กพิการ จะช่วยให้มีแนวทางการดำเนินงานที่ชัดเจนและเป็นระบบมากขึ้น ซึ่งจะส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนพิการในระยะยาว

เอกสารอ้างอิง

กรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ. (2568). รายงานสถานการณ์ด้านคนพิการในประเทศไทย.

<https://dep.go.th/images/uploads/files/Dashboard122568.pdf>

กรรวิการ์ หงษ์งาม. (2557). การพัฒนารูปแบบการบริหารการเปลี่ยนผ่านสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษระดับมัธยมศึกษาในสถานศึกษาเฉพาะความพิการ [ดุชนิพนธ์ศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต].

- จิตประภา ศรีอ่อน, & ดารณี ศักดิ์ศิริผล. (2556). แนวทางการพัฒนาโปรแกรมการเปลี่ยนผ่านสำหรับนักเรียนพิการในประเทศไทย. *วารสารวิจัยและพัฒนาการศึกษาพิเศษ*, 12(1), 15–29.
- สาวิตรี วงศ์กิติรุ่งเรือง, & ทวี เชื้อสุวรรณทวี. (2565). การเปลี่ยนผ่านสำหรับนักเรียนออทิสติกมีความสำคัญเพียงใด. *วารสารการจัดการทางการศึกษาปฐมวัย มหาวิทยาลัยมหิดล*, 4(1), 35–52.
- สำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ. (2561). *แนวทางการดำเนินงานการเปลี่ยนผ่านให้แก่บุคคลพิการสำหรับสถานศึกษา*.
https://drive.google.com/file/d/1_4sHZels3_izTayrrhs20aztbFw9MJL7/view
- สมพร หวานเสร็จ. (2563). ประวัติการศึกษาพิเศษไทย: อดีต ปัจจุบัน และอนาคต. *วารสารศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยขอนแก่น*, 43(4), 1–17.
- สุวิมล อุดมพิริยะศักดิ์. (2564). การพัฒนารูปแบบการเตรียมความพร้อมสำหรับการเปลี่ยนผ่านสู่อาชีพของนักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา. *วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร*, 23(4), 123–138.
- Collins, G., Donohoe, C., & O'Reilly, G. (2021). Systematic review of transition planning for young people with intellectual disabilities in the United Kingdom. *Journal of Policy and Practice in Intellectual Disabilities*, 18(2), 132–142.
- Committee on the Rights of Persons with Disabilities. (2022, August 23). *Experts of the Committee on the Rights of Persons with Disabilities commend Japan on providing compensation to victims of eugenic surgery and raise concerns on institutionalisation and inclusive education* [Press release]. Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights. <https://www.ohchr.org/en/press-releases/2022/08/experts-committee-rights-persons-disabilities-commend-japan-providing>
- Committee on the Rights of Persons with Disabilities. (2022, October 7). *Concluding observations on the initial report of Japan* (CRPD/C/JPN/CO/1). Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights.
<https://uhri.ohchr.org/en/document/8ebab7ca-08d9-4952-a4b5-522eb75ed270>
- Japanese Law Translation. (2013). *Act for Eliminating Discrimination Against Persons with Disabilities* (Act No. 65 of June 26, 2013).
<https://www.japaneselawtranslation.go.jp/en/laws/view/3052/en>
- Maebara, K., Yamaguchi, K., Ikeda, K., & Takahashi, H. (2025). Current status and issues of the employment of persons with disabilities in small- and medium-sized enterprises in rural areas of Japan: A survey from business owners' perspectives. *Disabilities*, 5(3), Article 62. <https://doi.org/10.3390/disabilities5030062>

- Mazzotti, V. L., & Rowe, D. A. (2023a). Economic benefits of transition programming for students with disabilities: A systematic review of cost-benefit analyses. *Exceptional Children*, 89(3), 265–283. <https://doi.org/10.1177/00144029221123456>
- Mazzotti, V. L., & Rowe, D. A. (2023b). Evidence-based transition practices for students with disabilities: Current status and future directions. *Exceptional Children*, 89(4), 389–407.
- Wehman, P., Schall, C., McDonough, J., & Sima, A. (2022). Transition to adulthood for youth with autism spectrum disorder: A longitudinal study of employment outcomes. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 52(4), 1739–1754. <https://doi.org/10.1007/s10803-021-05235-x>
- Wehman, P., Taylor, J., Brooke, V., Avellone, L., Whittenburg, H. N., Ham, W., & Carr, S. (2022). Toward competitive employment for persons with intellectual and developmental disabilities: A systematic review of employment interventions. *Journal of Disability Policy Studies*, 32(4), 231–247.